

Geschiedenis familie Mensink te Elsen, gemeente Markelo

De familie Mensink woont al vele eeuwen in de buurtschap Elsen.

De geschiedenis begint in het jaar 1297. Eerst is de boerderij in het bezit van andere personen en zijn de bewoners horigen.

Tenslotte komt de boerderij in eigendom van de familie Mensink.

Korte geschiedenis

1297

Op 6 juni 1297 verklaart Ecbertus, ridder, heer van Almelo, zijn testament te maken, waarbij hij aan zijn kinderen o.a. het erve Mensekinc(Mensink) in Elsen vermaakt.

(Huisarchief Almelo, Regestenlijst 1154-1578)

Huisarchief Almelo - Regestenlijst 1154-1578

1297 juni 6 (in crastino Bonifacii episcopi)

Ecbertus, ridder, heer van Almelo, verklaart zijn testament te maken, waarbij hij aan zijn beide oudste zoons Arnoldus en Henricus, kinderen van hem en wijlen Agnes de Sulen, het kasteel (castrum) in Almelo c.a. vermaakt, terwijl hij aan zijn kinderen Stephanus en Beatrix, ook kinderen van Agnes de Sulen, de hof te Empe c.a. vermaakt en aan zijn huidige vrouw Mechteld van Lymborch vermaakt hij de volgende goederen: het erve (domus) Diderkinc en het erve met de katerstede Smehinc, alsmede de grove en smalle tienden uit de erven Northove, Gerlaginc en Henrikinc, alle te Albergen; de grove en smalle tienden uit de erven Hermanninc en Hademarinc te Geesteren en de erven Thacinc en Hulsmanni te Tubbergen; het erve Tuschinc en de grove en smalle tienden uit de erven Johanninc en Bruninc in Rotmen (Reutem); het huis en hof Coldehoff en het erve Aschinc in Agelo; de grove en smalle tienden uit de erven Haselbeke en Appelmanni in Hezinge; de grove en smalle tienden uit de erven Ecbertinc en Gijselfertinc in Notter; het erve Weschelinc in Dulder; een "warscep" (waar) in Lutthe; het erve en huis Wilhelminc in Lonneker; het erve Hermaninc in Woolde; het erve Selvordinc in Driene; het erve Hiddinc in Oele; het erve Lentelinc in Bentelo; het huis en erve Langenhorst c.a. en de grove en smalle tienden uit de erven Altinc, Broyle en Wordinclare alsmede het huis in Wordinclare (alle in het gericht Delden); het huis geheten Spolde c.a. 1); het huis (mansio) en erve in Grimberghe; het erve Hinrikinc met de grove en smalle tienden uit drie erven aldaar; de nieuwe hof te Risnen (Rijssen) en het erve Wilraninc aldaar; het erve Wenninckincmole in Deurningen; **het erve Mensekinc in Elsen** en vier grove en smalle tienden uit de erven Effinc, Wilgerinc, Everdinc en Megeldinc (Kedingen); de hof in Rotman c.a. en het huis geheten Mokelinckote eveneens aldaar (Kedingen) gelegen. Tevens treft hij regelingen voor de eventuele aanspraken van zijn broers Godefridus en Arnoldus en voor de verkoop van goederen bij eventuele schulden bij zijn overlijden.

1) Dit goed is in de transcriptie in het Oorkondenboek van het Sticht Utrecht niet opgenomen.

Getuigen: Wilhelmus [II Berthout van Mechelen], bisschop van Utrecht, heer Goscuinus, proost van de kerk te Deventer, Theodericus de Lymborch, Fredericus Redinc, ridders, en Johannes de Sulen, Johannes de Runen, Goscuinus de Gemene, Adolphus de Groninge en Henricus de Kunre, knapen. Origineel charter (inv.nr.). De zegels van de bisschop (beschadigd) met tegenzegel, Redinc en Van Kunre (beschadigd) zijn bewaard gebleven, terwijl die van de proost, de heer van Almelo, Van Lymborch, Van Sulen, Van Runen, Van Gemene en van Van Groninge zijn afgevallen.

Druk: Ketner, Oorkondenboek, V, tweede stuk nr. 2820; Blok, Oorkondenboek, I nr. 197 (fragment); B. Overijssel, VI (1880), p. 122 (met datum 4 juni).

Regest: Ter Kuile, Oorkondenboek, II nr. 471.

1404

Bij een oorkonde van 1 augustus 1404 verklaren Pelgrym Sticke (van 't Catteler) en zijn vrouw Hillegund dat zij (in de buurtschap Elsene en het Kerspel Rijsene) Johan Mensing en zijn vrouw Evesse en hun kinderen Egbert, Berend, Johan, Mette, Jutte, Beerte en Geese, die hun volschuldige eigen lieden waren, hebben vrijgelaten uit de

horigheid. En dat zij in ruil voor Johan Mensing en zijn gezin, als horigen hebben aangenomen: de kinderen van Rolove Loding (Leunk): Lambert, Fenne en Alijd. Pelgrym en zijn vrouw hadden het erve Mensing en de daarop wonende horigen voortijds gekocht van Arend van Grymberghe, zoon van den Grymberghe (kasteel bij Rijssen)

Enkele dagen nadat Pelgrym en zijn vrouw Hillegund het gezin uit de horigheid heeft ontslagen, op 3 augustus 1404, meldt Bruen van Hederke, richter van Rijssen, dat Pelgrym het goed Mensing aan de erop wonende familie Mensink heeft verkocht als een "dorslchtig eijgen" goed.

(Archief van de voormalige Havezathe Wegdam bij Goor, regist nr. 3, RAO)

1475 Schattingsregister:

Een schatting was een buitengewone belasting die door de landsheer na inwilliging door Ridderschap en Steden werd geheven, als hij door bijzondere omstandigheden extra geld nodig had. De rentmeester van Twente riep de hulp in van de richters bij het innen der schatting en droeg hun op om in de kerk in hun ambtsgebied te laten afkondigen dat hij voornemens was begin januari zitting te houden teneinde de verschuldigde belastingpenningen in ontvangst te nemen

Elsene: [Mensing 2 schild](#), betaald 3 golden r.g.(=Rijnse Gulden)

2 schild voor een gewaard erve.

Er is dus 1 erve Mensing   Bron: de hofmarken Markelo

1503

Op 20 juni 1503 meldt Johan die Reygher, richter van Kedingen, dat Aleid Mensink, dochter toe (van [Mensink](#), aan haar broers heeft verkocht: de goederen die zij van haar vader geërfd heeft en na dode van haar moeder nog zal erven.

(Archief van de voormalige Havezathe Wegdam bij Goor, regist nr. 30, RAO)

1541

Op 12 en 14 maart 1541 doen de twee schoonzons (Wessel ten Broke met zijn vrouw Eefse (Mensink) en Lambert ten Raede en zijn vrouw Gese (Mensink)) tegen betaling van een kindsdeel en de bruidschat afstand van hun vaders en moeders erfdeel ten behoeve van de andere kinderen van Jutte Mensink.

(Archief van de voormalige Havezathe Wegdam bij Goor, regist nr. 41, RAO)

1546

Op 14 februari 1546 verkoopt een [Rolof Mensink](#) zijn aandeel in het [erve Mensink](#) aan zijn broer [Johan Mensink](#) voor 137,5 Jochymdaler plus nog een rente bestaande in geld en rogge.

(Archief van de voormalige Havezathe Wegdam bij Goor, regist nr. 46, RAO)

1567

[Roelof Mensink](#) en zijn vrouw Jenneken verkopen hun aandeel in het Mensink aan een Johan ter Eeze.

1572

Blijkens een oorkonde van 8 september 1572 verpacht Johan ter Eeze het erve Mensink voor 6 jaar aan een [Henrick Mensink en zijn vrouw Catharina](#).

(Archief van de voormalige Havezathe Wegdam bij Goor, regist nr. 89, RAO)

1601/1602 Verpondingsregister

Bij resolutie van 16 juni 1600 werd door Ridderschap en Steden een belasting onder de naam van verponding ingevoerd. Deze zou worden geheven over de onroerende goederen en "van yder mudde geseyes in den geheelen lande van Overijssel". De provincie moest nl bijdragen in de geldmiddelen van de Republiek der Verenigde Nederlanden. Er diende f 50.000, - te worden bijgedragen ter delging

van de kosten en voor het verkrijgen van een nieuwe lichte krijgsvolk. De 80-jarige oorlog met Spanje was immers nog gaande.

Er waren echter nogal wat moeilijkheden om dit bedrag bijeen te krijgen; Deventer, Kampen, Zwolle, Oldenzaal, Hasselt en Steenwijk meenden van deze belasting te moeten worden gevrijwaard, hetgeen ook is gebeurd. Overigens waren ook armlastigen vrijgesteld.

De nieuwe belasting stelde op een tweetal gedachten: het bouwland zou worden belast naar de oppervlakte en de erven die tegen geld verpacht waren naar de pachtsom. Doordat de oppervlaktemaat "mudde" niet in de gehele provincie dezelfde was, gaf dit ook al weer problemen. Nadat in 1601 van de gehele provincie alles was genoteerd door de plaatselijke richters, schouten en stadsbesturen, concludeerde de bestuurders dat er te weinig opbrengst was en dat één en ander niet precies genoeg was opgenomen. Er diende een tweede, meer nauwkeurige, opname te geschieden. Meestal verschilden de gegevens ook daadwerkelijke van de eerste. Dat is dan ook de redenen waarom er van 1601 én 1602 registers zijn.

Achteraf bleek dat er ook bij de opgave van 1602 ongeveer een derde te weinig was opgegeven. Natuurlijk waren vooral de grondeigenaren en hun meiers onwillig om mee te werken.

De verponding is gedurende de gehele 17e en 18e eeuw gehandhaafd en werd in 1806 opgevolgd door een uniforme landelijke grondbelasting.

1 vuurstede

1601. [Mensinck](#), 10 mudde landes, giff den 4 gast, 5-0-0.

1602. [Mensinck](#), 10 mudde landes.

Dus nog geen Groot en Klein Mensinck in 1602

Bron: De Hofmarken, Markelo

1602 Paardegeld- en reliquaregister.

Deze belasting is begin 17e eeuw ingevoerd. Paardegeld moest betaald worden voor het bezitten van paarden van 2 jaar en ouder. Het bedrag wisselde naar gelang van de welstand der streek en zo waren er 3 klassen van kerspelen waar men resp. 12, 10 of 8 stuiver per paard per jaar diende te betalen.

Onder "reliqua" verstond men de imposten op het houden van schapen, varkens en bijen. Van elk schaap, varken of bijenkorf moest jaarlijks 1 stuiver worden betaald. In 1704 werd deze belasting met de helft verhoogd.

Annotatie van de paarden, schapen, verckens en ymen der Gerichte Kedingen.

Elsen:

[Menssinck](#): 3 paarden, 0 schapen, 1 varken en 0 bijen

Dus 1 erve Mensinck

Bron: Hofmarken, Markelo

1607

Aankomsttitel voor Lubbert van Rentzen, richter van Oldenzaal, van het [erve Mensinck](#) in de buurtschap Elsen.

(Archief van de voormalige Havezathe Wegdam bij Goor, regist nr. 522, RAO)

1609

In de Markeresolutie van 14 augustus 1609 worden als onderhoudsplichtigen die "de Loherdijk (Lokerdijk?) komende van de haar of uit het Elsenerbroek" moeten helpen opmaken" o.a. genoemd: [Johan en Hermen Mensinck](#).

1639

Akte van belening van Adolph van Rensen, richter van Oldenzaal, na de dood van zijn vader Lubbert van Rensen, door Ernst van Ittersum tot de Oosterhof met de tienden grof en smal van [erve Mensinck](#)

(Archief van de voormalige Havezathe Wegdam bij Goor, regist nr. 52 3, RAO)

1674 Vergoeding schade Munsterse oorlog.

Stukken betreffende de vergoeding van de schade ten gevolge van de Munsterse oorlog.

Schaede van plonderinge ende inquantieringe, affpersinge van gelt als anders den ingesetenen des Gerichts Kedingen van de Bisschops volckeren zedert den 22 Aprill (16)74 angedaen in den quartieren van Marckell, Stockum, Hericke en hett Carspel Goor.

In E L S S E N

Ick Henrick Wichman weegen Zijne Hoocheyt den Heere Prince van Orangien en geordonneert Richter des Gerichtampts Kedingen doe condit, certificerende cracht deses voor de gerechte waerheit, dat voor mij en mijne naebenoemde Ceurnooten Wilh. Crop ende Joan Morren in judicio gecompareert zijn naevolgende personen, mijnes Gerichtes Kedingen ingesetenen woonachtich in de Boerschap Elssen.

Ende hebben tot paritie van haer Ed. Mo. placiaet in dato den 24 Mey 1674 met hant tastinge in plaets van eede respectivelijck verclaert, gelijk zij verclaren mits desen in het affmarschieren van de Bisschops volckeren zeedert den 22 April jongstleeden op die hier nae benoemde plaetsen quyt geworden te zijn en haer ontnoomen te wesen de peerden en wagens hier beneedig genoemt ende 't geene haer meerder outrooft en ter schade gedaen is

- Haycker, Willems, [Joan Mensinck](#), Wassinck 1 wagen nae Enschede 6 dagen f 24-0.
- [Alb. Mensinck](#), Bloemert, Ribbert en Wissinck enen wagen na Enschede f 24-0.
- [Albert Mensinck](#), Ribbert, Alberinck, Wissinck enen wagen ad idem nae Brevoort f 16-0.
- Noch Haycker, Wassinck, Assinck en [Jan Mensinck](#) een wagen dienst 't Rijssen met gelt moeten betalen f 8-0.
- [Jan Mensinck](#) f 7-0.
- [Henr. Mensinck](#) f 10-0

Hier dus 2 erven Mensink!

1675 Hoofdgeld

Er zijn in de loop der eeuwen zeer verschillende soorten hoofdgeld geheven. In 1578 werd in verband met het beleg te Deventer een hoofdgeld vastgesteld, dat rekening hield met vermogen, rang en stand. In 1621 werd een hoofdgeld ingevoerd, waarbij alle personen van 16 jaar en ouder voor een bedrag van 1 caroligulden zou worden aangeslagen; niemand zou vrijstelling genieten. In 1635 werd de belasting vastgesteld naar gelang van nering en bedrijf. Renteniërs, kooplieden, meesterhandwerkslieden, landbouwers en hun vrouwen moesten maandelijks een stuiver opbrengen. Dienstboden, handwerksgezellen, kotters, dagloners, hun vrouwen en kinderen boven 12 jaar een halve stuiver. In 1653 krijgen we dan weer een heel ander soort van belasting: alle ingezetenen van 14 jaar en ouder, die een vermogen hadden van minder dan f 3000,- worden belast met een stuiver per maand; van vermogens ter grootte van f 3000,- tot f 6000,- drie gulden en van vermogens van f 12000,- tot f 25000,- zes gulden. Al spoedig is men van deze regeling teruggekomen. In 1667 viel men weer terug op het oude systeem van beroep of bedrijf. In 1675 kreeg de belasting een meer definitieve vorm: ieder persoon ouder dan 16 jaar moest 15 stuivers betalen. Van dat jaar dateren ook de oudst bewaarde kohieren. Weliswaar veranderde van tijd tot tijd de leeftijdsgrens zowel als het bedrag van de impost, maar aan het beginsel zelf van de heffing werd niet meer getornd. Alleen onvermogens en armen waren vrijgesteld. De belastinginnehmer noteerde alleen de naam van de hoofdbewoner of alleen de boerderijnaam en het aantal personen voor wie belasting moest worden betaald. Ingevolge Resolutie van Ridderschap ende Steeden door den Verwalter Richter ende gecomitteerde heeren, register vant hooftgelt over den gerichtse Kedingen geformiert anno 1675 den 25 Aug

E L S S E N:

[Mensinck](#) 3 hoofden

[Albert Mensinck](#) 4 hoofden

Dus 2 erven Mensink

1675 Vuurstedenregister

Op 1 juni 1598 besloten Ridderschap en Steeden, "dat in het gehele landt so wall die grote als kleine steden, van ieder vuurstede ofte plaetse die gemaect is omme vuir te boeten, als schorsteenen, kachelovens, backovens, daven ofte eesten, goltsmede ofte tinnegietersovens ofte anderen hoe die

genoempt mogen worden, sal worden betaelt seven stuver welcke schattinge den huurman uitgekeert sal worden sonder den eygenaer ettwas daeraen te korten". In 1628 werd iedere haardstede belast met 20 stuivers, welk bedrag voor de helft door de huurder en de andere helft door de eigenaar moest worden opgebracht. De belasting is naderhand verzaard, want in het laatst van de 17e eeuw moest 3 en soms 4 gulden worden betaald. Bovendien werden van tijd tot tijd verhogingen geheven. Vrijgesteld waren pastorien en kerkgebouwen. Ook armlastigen kregen vrijstelling of vermindering. Waren in een perceel ruiters of soldaten gevestigd of had een huis een lange tijd leeg gestaan, dan kon slechts een gedeelte van het schoorsteengeld worden ingevorderd nl dat gedeelte van de eigenaar. Verkeerde een boedel in een desolate toestand, dan werd door de Staten vaak besloten het te innen geld "af te schrijven".

Elsen:

[Jan Mensinck](#) 1 vuurstede

[Aelbert Mensinck](#) 1 vuurstede

1682 Vuursteden- en ovenregister

Elsen:

[Jan Mensinck](#): 1 vuurstede

[Albert Mensinck](#): 1 vuurstede

Dus 2 erven Mensink

17^e eeuw

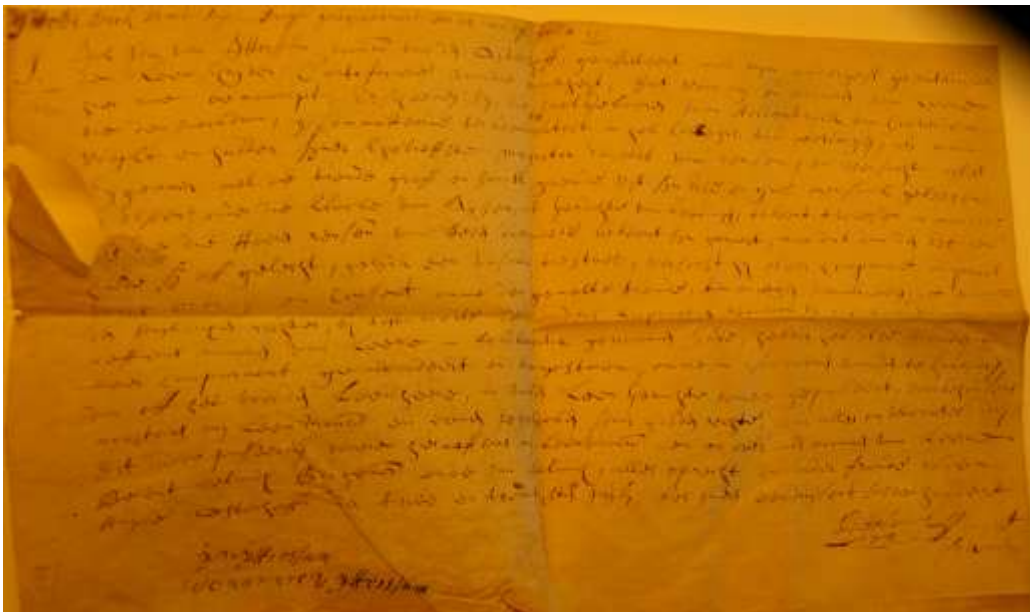
In de tweede helft van de 17^e eeuw wordt het erve Groot Mensink als eigendom van Havezathe 't Weldam genoemd

1700 en 1723-1769

Akte van belening met de tienden uit het goed Mensinck onder Elsen, met toestemming om het leen te vervreemdem, leenroering aan het Oosterhof te Rijssen (RAG 0521, Arnhem, Familiearchief van Broeckhuysen)

20 juli 1700

Ida van Ittersum van Oosterhof schrijft over de beleningen van tienden grof en smal van het Erve Mensink

(RAG 0521, inventarisnummer 213, Arnhem, Familiearchief van Broeckhuysen)

1701 Zoutgeld

In 1693 gingen de Staten van Overijssel ertoe over mensen al naar gelang hun vermogen aan te slaan voor een bepaald bedrag aan zoutgeld. Hierdoor werd de impost op zout een directe inplaats van een indirecte belasting. Het te betalen bedrag was gebaseerd op de taxaties van de 1000e penning. De bedragen zijn gesteld in guldens en stuivers.

Elsen:

[Waend. Mensinck](#) 1 gulden – 3 stuivers (=Warner Mensink/Haikers?)

[Jan Mensinck](#) 1 gulden – 3 stuivers

1706 Vuurstedengeld

[Harmen Mensink](#): 6-5-

[Jan Mensink](#): 6-5-

Dus 2 erven!

1711 de 1000e Penning.

Den 27 augustus 1711 zijn de Heer Richter van Kedingen, de Wel Geboren Heere Coeverden toe Wegdam, de landschrijver Hulsken wegens het Huys te Heeckeren, procurator Bloemendal wegens het Weldam, Evert van Gulick wegens het Stouvelaer, de rentmr. Gorkinck wegens den Oldenhoff, secretaris Crop wegens den Oosterhoff en Grimbergh en de burgemr. Joan ten Oever alhyr binnen Goor als gecommiteerde Goet Heeren over het gerichte erschienen ende hebben neffens de Gecommitteerde Boermannen uyt ieder boerschap hyr nae benoemt het register ende quohier van den 1000e penninck geformeert.

De bedragen zijn de getaxeerde waarden.

De Hoogh Wel Geboren Vrouw ten Weldam 70000 - 0

De Hoogh Wel Geboren Heere Keppel tot Stouvelaer 30000 - 0

De Heere Ensse tot Heeckeren 15000 - 0

De Heere Coeverden tot Wegdam 25000 - 0

De Heer Heuvel van Westervliet nu Delwich 12500 - 0

De Heere Haersolte tot den Oldenhoff 34000 - 0

De Heer Haersolte tot Elsen 25000 - 0

Vrouw van Itterssum tot Oosterhoff 25000 - 0

De Heere Voorst tot Grimberg 25000 - 0

De Heere Heerde tot Eversbergh 25000 - 0

ELSEN

Uyt Elssen gecompereert als genomineerde taxateurs Herman Aelberinck en Henr. Haykerts.

[Jan Mensinck](#) 500 - 0

[Warner Mensinck/Haijkers](#) nu desselfs swager Jan op den Bergh 500 - 0

Dus 2 erven Mensink

1722 Verpondingen.

Extract uyt het register van de verpondinge ende contributie der gerigte Kedingen, sodanig als die selve mij ondergetekende uyt handen van wijlen die Hoogeb. Vrou Douariere Hoevel tot Nijenhuis is ontfangen in 1703 van haer Hoogeb. an mij is overgegeven, waernae dieselve bij mij zijn en worden ontfangen alles ingevolge order van haer Ed. Mog. van den 3 febr. 1722.

(Nb. in dit register bevinden zich ook namen van personen uit omliggende plaatsen, zoals Goor, Diepenheim en Rijssen die grond bezitten in Markelo en buurtschappen; de bedragen zijn vermeld in guldens, stuivers en penningen).

[Herm. Mensink](#) 35 - -

nog dieselve 1 - -

[Jan Mensink](#) 44 – 15 – (= de hoogste betaler van Elsen)

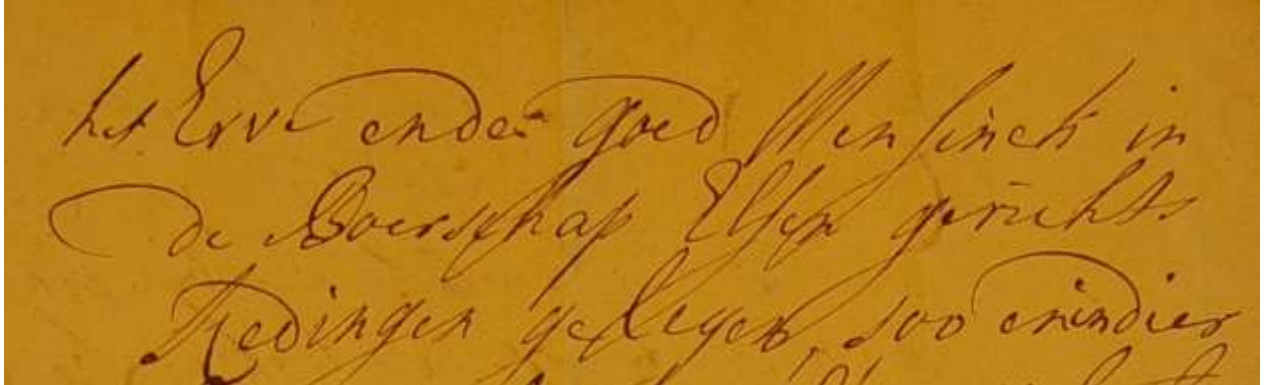
nog dieselve 1 - -

Dus 2 erven Mensink

29 november 1723

In dit archiefstuk worden Zeno Meiling en Hendrik Cuyper als Overijsselse leenmannen genoemd voor de Oosterhof, namens A.L. van Coeverden, te Rijssen en in dit archief wordt ook het Erve en den Goed Mensinck in de Boerschap Elsen, gericht Kedingen gelegen, genoemd.

(RAG 0521, inventarisnummer 214, Arnhem, Familiearchief van Broeckhuysen)

1725 Hoofdgeld

Register van de gel(d)baere ho(o)fd(en) van Go(o)rse quartieren als Stockum, Marckel, Harike en het Karspel Goor sinde van de geswoerens en setters van een ider boerschap, neffens de scholte van Goor Hermen ten Bossche, de huizen ende ho(o)fd(en) van neuwes weer nae gesien en bevonden als volgt den 11 en den 12 jan. 1725.

EL S S E N

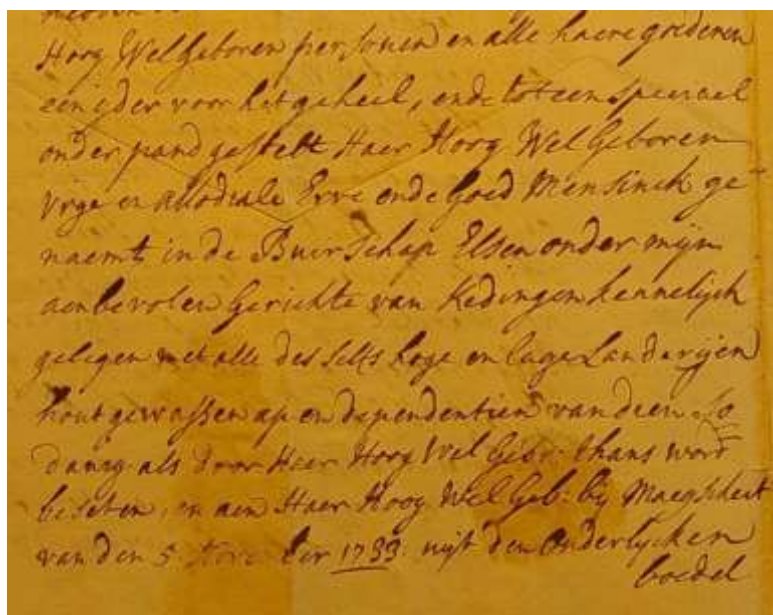
Het register van de personen en hoofden van de boerschap Elssen ten jare 1724

[Jan Mensinck](#) 3 hoofden

[Harmen Mensinck](#) 4 hoofden

Dus 2 verschillende erven Mensinck

5 november 1733

(RAG 0521, inventarisnummer 201, Arnhem, Familiearchief van Broeckhuysen)

Er is een boedelverdeling ("magescheid") geweest op 5 november 1733 binnen de familie van Coeverden van het Wegdam. Het vrije en allodiale (=vrije) Erve ende Goed Mensinck genaemt in de Buerschap Elsen onder mijn aanbevolen Gerichte van Kedingen kennelijk gelegen met alle desselfs hoge en lage landerijen, houtgewassen..."

11 januari 1734

Jan Mensink al meijer van het Erve en de goet Mensink.

also jk ondergeproven als Meijer van het Erve
en de goet Mensink Men isde gelegen in den
gerichte van Nedingen Borsbepel en den schieding
ben, en ten achteren verschiedene jaeren verhoer
vence, soo ordinaire als extra ordinaire, soo als tot
mijne lasten dijn om te betaelen volgens gemaekte
graent edal daer van opgericht, en ik mijn
met ja staet bevindende om die salrechten daer
tijdt te konnen betaelen, soo is dat ik verhoert
hebbe aen mijn sentasen die Heij Welgebooren
Gheerhant L. Van Coerveren en (H) van
Coerveren van aen mijn te verbrocken soo
veel pranningen tot betaelinge van bovenge
melede schattingen soo bekende, kempte daeron
mijn onder tekeninge daer toe ontangen te
hebben van de bovenge melede pranningen een
somme van een hondert gulden te danke
en bebove deselve jaer, ook en alle jaer de
rente daer van te betaelen tevens vier van
het hondert, in de jaer proes te betaelen op den
verhoer dag, waer van het eerste jaer sal ver
scheenen waer en den 11 januari 1733, ende soo
vervolgens alle jaer tot de vier komen afloste
van dien, en de mankeringe van betaelinge
op den verhoer dag, als dan sal moeten, en
betaelen sal vier en een halve gilden waer
voor jk verbindende mijn peybon en goederen
soo gevadene als ongevadene waer deselve ook
gelegen mogen weeten, endat jk onder alle
Heeren gericht daer voor aen jzrechtelick
sal onden waer en soo voor Capitaal als ver
scheenen, in wesen als daer op verlopen moeten
weeten, tot shadeles houdinge van heer
Hij Welgebooren, in Overkonde der waerheid soo
hebbe jk dit eigen handig onder tekenent, veront
mijn moeder die daer in bovenge melede somme
meede is begrepen als schuldgeaer, te voor haer
peybon en goederen aen op den Huidweckam
den 11 januari 1734, dat vier en dertig
Dit is het eigen getyden hantmerk,
van Jan Mensink

1748 Volkstelling.

In augustus 1748 is er een provinciale volkstelling gehouden omdat Gedeputeerde Staten van plan waren een eenmalige "personele quotisatie" (hoofdelijk omslag naar inkomen) in te voeren. Het

resultaat is een voor die tijd uniek overzicht van de totale bevolking per stad en schout- of richterampt en daarbinnen per straat of buurtschap. Zo weten we dat Overijssel toen ruim 122.000 inwoners telde. In deze volkstelling worden vermeld de "naem der erven en woonplaatsen, naem van man en vrouw, name der kinderen boven 10 jaeren, naem der kinderen onder 10 jaeren, naem van knegt en meyden, naem van costgangeren".

Elsen:

Erve Rotmans.

Henderik Rotman de oude man, Jan en Willemine jonge luiden. Geesken en Henderik kinder van de oude man, Gesine en Tone kinder van de jonge luiden. Marie, Jan en Anne kinder van de jonge luiden. [Jan Mensinck knegt](#).

Erve Mensinck.

[Jenneken Mensink de oude vrouwe](#), [Jan Mensinck en Aleyda Haaykers](#) de jonge luiden.

[Harmina kint van de jonge luiden](#). [Gerrit, Jan en Henderik](#) kinder van de jonge luiden.

Waender Mensink knegt, Gerrit Meulenkamp knegt, Jan Letink scheper, Hendrica Henderiksen meyt.

Het Erve van Hendr. Mensinck.

[Henderik Mensinck](#). [Albert Mensinck](#) en Berent Willemsen knegten, Jan Coekok scheper, Willemina Huiskes en Henderina Biestermans meyden, Harmken Mensink mede meyt.

Erve Wissinck.

Waender Wissinck en de vrouw [Aeltien Mensinck](#). Gerrit en Janna. Jan Meulenkolk en Jan Huiskes knegten, Wolter Sendinck scheper, Jenneken Wilgerinck en Janna Blanke meyden.

Schoolmeesters Catersplaatsjen.

Maria Schottelinck weduwe van [Gerrit Mensinck](#). Jan. Janna, Harmina en Henderic(a)

Het halve Erve Aelberinck.

Jenneken Alberink de oude vrouwe, Harmen Alberinck en [Jenneken Mensink](#) jonge luiden.

Dina en Harmine kinder van de jonge luiden. Derk Bekkers knegt, Geesken Wolters de meyt.

1750 Hoofdgeld

In december 1749 besloot het Overijsselse gewestelijk bestuur om, gezien de financiële situatie, een eenmalig hoofdgeld in de vorm van een belasting op het inkomen te heffen. Alle huishoudens, behalve de onvermogens, dienden aan deze belasting mee te betalen. Voor elk lid van het huishouden moest worden betaald; alleen kinderen jonger dan 10 jaar en in de drie laagste klassen kinderen beneden de 17 jaar waren vrijgesteld. Voor het vaststellen voor welk tarief er per persoon moest worden betaald, verdeelde men de huishoudens in twaalf klassen. De laagste klasse betrof personen met een jaarlijks inkomen tussen de f 100 en f 200. Zij betaalden een gulden per belastingplichtig persoon. Onder het hoogste tarief van veertien gulden vielen de huishoudens met een inkomen van meer dan f 5000 per jaar.

Elsen:

[Hendrik Mensinck](#): 5

[Jan Mensink](#): 6

Dus 2 erven Mensink

1752 Vuurstedenregister.

Elsen

Register der Vuersteden en Oovens van de Boerschap Elssen zoo als in den Jaere 1682 geweest en nu zijnde in dato deeses nieuw opgemaakt.

In de 1e kolom staan vermeld | Gebruykers | tegenwoordige de namen der eygenaren soo sig | | Eigenaren op het register van 1682 bevinden.

[Jan Mensink](#) (eigenaar in 1682)- nog deselve(=gebruiker) - Heer van het Wechdam(is tegenwoordige eigenaar) en heeft ook alleen [Erve Jan Mensink](#) in bezit in Elsen!

[Albert Mensink](#) (eigenaar in 1682)-ook nogh een selve naem(=gebruiker) - Heer Doctor Helmigh (is tegenwoordige eigenaar)

Aldus na beste weten off kennisse geformeert en opgemaakt om te mogen strecken nae behoren gedaen en getekent in Elssen den 12 Juny 1752. Onderstondt, Berent Reeff als setter, [Jan Mensink als setter](#), Concordat Joan Jalink Vw. Richter.

Dus 2 erven!

1752

Het Groot Mensink is in bezit van Dr. Helmich en het Klein Mensink is eigendom van de Heer van 't Wegdam.

[Jan Mensink \(van het Groot Mensink\)](#) is samen met Berent Reef "setter" in de Marke Elsen. Zij zijn aangesteld door de eigenaren van de erven om controle uit te oefenen in de Marke Elsen.

Leenstelsel

Leenstelsel

Bij een aantal van oudere boerderijen in Markelo is sprake van 'belenen' en 'in leen geven'. Om deze begrippen te verduidelijken volgt hier een globale beschrijving van het leenstelsel zoals dat vroeger functioneerde.

Bijna eigendom

'Leen' is ook tegenwoordig nog een heel gangbaar begrip. We denken dan vooral aan het tijdelijk gebruiken van een voorwerp, zonder daarvoor te hoeven betalen.

Bij het oudere begrip 'leen' ging het om heel iets anders, namelijk het langdurig gebruik van een onroerend goed, zoals een stuk land, een boerderij of een tiendrecht.

Het zeer langdurig bezit van een dergelijk goed of recht kreeg al voor 1300 het karakter van een voorrecht, van een recht van bezit, waarover de oorspronkelijke eigenaar, de leenheer, zo weinig zeggenschap meer had, dat het 'in leen hebben' bijna gelijk stond aan het eigenaar zijn.

Het leen werd dus beschouwd als een recht en niet zoals tegenwoordig waar het lenen als een vriendendienst wordt gezien.

Ontstaan

Het leenstelsel, ook wel het feodale stelsel genoemd, heeft zich in Europa sinds de 6e eeuw ontwikkeld als een middel voor vorsten en andere machthebbers om strijdbare mannen aan zich te binden en zo hun eigen macht en aanzien te verhogen.

Het feodale stelsel ontwikkelde zich in gemeenschappen waarin weinig geld in omloop was en bestond onder meer daarin dat land en daarop betrekking hebbende rechten werden gebruikt om dergelijke strijdbare personen te belonen.

Deze kregen landerijen en rechten in gebruik, in 'leen', en mochten de opbrengsten daarvan gebruiken voor hun levensonderhoud en vaak ook voor het onderhoud van hun bewapening.

De basis van de leenverhouding was van oorsprong de persoonlijke band tussen een machthebber, een 'heer', en zijn 'vazal'. De vazal verplichtte zich tot trouw aan zijn heer en tot dienst, meestal militaire dienst, waar tegenover de heer bescherming stelde tegen agressie door andere machthebbers, plus het genoemde middel van bestaan.

In het algemeen ging het bij leengoederen om landerijen of hun opbrengst of een gedeelte van hun opbrengst daaruit, de zogenaamde tienden.

Sommige bisschoppelijke lenen hadden een bijzonder karakter, omdat hun bezitters een taak hadden bij de bewaking en verdediging van een bisschoppelijke vesting.

In dat verband kunnen genoemd worden de 'borglenen' van Goor. Wolter van Coeverden, heer van Goor, was in 1433 beleend met meer dan 100 goederen in Goor en wijde omgeving.

De meeste van de leengoederen zijn waarschijnlijk van de elfde tot en met de veertiende eeuw door de bisschop van Utrecht uitgegeven aan tot hem in een onderhorigheids- of horigheidsverhouding staande dienstmannen (ministerialen).

Verplichtingen

De plichten van de beleende omvatten trouw, dienst en bij gelegenheid van zijn intrede als leenman een materiële prestatie. De dienst, vooral de militaire dienst, verloor in de veertiende en vijftiende eeuw sterk aan betekenis. Er kwamen toen grote legers van getrainde huursoldaten, zodat voor de minilegertjes van weinig gedisciplineerde leenmannen geen plaats meer was.

Wat bleef was de trouw, die tot uiting kwam langs de weg van de hulde en de leeneed. Het 'doen van hulde' en de leeneed bleven bestaan tot 1799.

Wat echter het instituut 'leen' werkelijk in stand hield was de verplichting tot het leveren van een materiële prestatie, het 'heergewaad'.

Heergewaad

Als er een nieuwe leenman optrad moest deze aan de leenheer iets geven of betalen. Die prestatie werd het 'heergewaad' genoemd. Oorspronkelijk bestond het heergewaad uit een militaire uitrusting, paard en maliënkolder, dat de nieuwe leenman moest kopen van z'n heer.

In de veertiende en vijftiende eeuw werd dit vervangen door een betaling van een vast bedrag. Het eenmaal vastgestelde tarief voor een heergewaad bleef, ondanks de ook toen al optredende

geldontwaardig, tot 1799 op zijn oude niveau gehandhaafd. Ondertussen waren de kosten van het verlengen van een leen (zegel- en griffierskosten) hoger geworden dan de prijs van het heergewaad zelf.

Met volle hand

Het heergewaad was alleen verschuldigd bij het optreden van een nieuwe leenman. Deze werd dan 'met de volle hand' beleend. Als er een nieuwe leenheer optrad was de beleende hem geen heergewaad verschuldigd.

Met ledige hand

Hij werd dan beleend 'met de ledige hand'. Wel was hij in beide gevallen verplicht zijn leenheer te huldigen en de eed af te leggen.

Hulder

Minderjarigen werden als onmondig beschouwd en werden vertegenwoordigd door een voogd die als 'hulder' optrad. Werd hij meerderjarig dan moest hij alsnog hulde en eed doen; dan wel met de ledige hand.

Eigendom

Geleidelijk werd het in leen hebben van onroerend goed gelijk gesteld aan het in eigendom bezitten; aanvankelijk als het recht van vruchtgebruik met de verplichting het in goede staat te houden zodat het z'n waarde bleef behouden. De enige verplichting die erop bleef was de betaling van het heergewaad, wat slechts een gering bedrag was. Wel moest men toestemming vragen om bijvoorbeeld een hypotheek op te nemen, het te verkopen e.d.

Doordat het in leen hebben als een soort eigendom werd beschouwd, werden de leengoederen o.a. via vererving steeds verder uitgesplitst en kwamen delen in bezit van families waarvan de band met een oorspronkelijke leenman van adel niet meer te herkennen was. Veelal waren het burgemeesters, dominees en regentenfamilies in de grote steden.

Recht leenheer

De bisschop van Utrecht ontleende zijn recht om als leenheer op te treden aan de omstandigheid dat hij in deze streken landsheer, opperste gezagsdrager of vorst was. Dit recht ontleende hij aan de schenkingen die de hoogste machthebber, de Keizer van het Duitse Rijk, hem in de tiende en elfde eeuw had gedaan.

In de omgeving van Markelo is er in 1235 voor de eerste keer sprake van de beschrijving van een leen. Henricus de Plecht en zijn broers verkochten toen aan het klooster te Weerselo een in Weerselo gelegen hoeve, die zij in (achter)-leen hadden gehouden van de heer van Goor, en droegen een hoeve te Markelo aan die heer van Goor op om deze in het vervolg van hem in leen te houden. (dit betreft dus een ruil van twee hoeven waarvan de Heer van Goor de (achter)leenheer was)

Afschaffing

Het leenstelsel werd definitief afgeschaft in 1798.

De meeste in leen uitgegeven boerderijen en landerijen (het betrof meestal de oudste en grootste boerderijen in de omgeving) waren toen al door de betreffende boeren in eigendom verkregen.

- De *grote of grove tiend* had betrekking op graanproducten en boekweit
- De *kleine of smalle tiend* had betrekking op gewassen als peulvruchten, wortelen en knollen, hop en dergelijke

De inning gebeurde aanvankelijk **in natura**, waarbij men letterlijk een tiende deel van een **oogst** op de velden ging ophalen. In latere tijden werd de tiende dikwijls verpacht (aan een zogenaamde tiendesteker). Met de tijd werd de tiende ook voldaan in klinkende munt.

De Tienden (Tiendrecht) was een vorm van winstbelasting waarbij een tiende gedeelte van de opbrengst van boerderijen en oogsten moest worden afgestaan. Gebruikers van 'hoeven en landen' stonden oorspronkelijk hun Tienden af aan de Kerk. Later hebben wereldlijke Heren zich deze gelden toegeëigend en nog weer later kwamen ze in handen van particulieren en stichtingen.

De eigenaars of pachters van landerijen bezwaard met tiendrecht, hadden niet de vrije beschikking over de hele opbrengst van de oogst. Zij mochten slechts negentig procent van de oogst en opbrengst van de veeteelt zelf houden. Tien procent (het tiende deel) van de oogst bleef voor de tiendheffer staan en voor elk stuk vee dat op de plaats geboren was, moest een vastgesteld bedrag worden betaald.

Leenprotocollen van Overijssel

In de Overstichtse en Overijsselse leenprotocollen (=leenregisters) staan over een periode van meer dan vier eeuwen de beleningen (overgangen van bezit) opgetekend van ongeveer 2500 boerderijen, landerijen en tiend- en visrechten in Overijssel, Drenthe, Gelderland en het graafschap Bentheim. De leenregisters bevatten ongeveer 25.000 namen van personen, plaatsen, erven en percelen. Deze bron biedt een schat aan informatie over de lokale geschiedenis, maar ook en vooral over de familierelaties van bezitters van lenen. Dit alles uit een periode waarin andere bronnen van informatie over onroerend goed en personen relatief schaars zijn.

Een repertorium is een systematische analyse van de originele documenten. Bij de overgang van het bezit wordt niet alleen de nieuwe bezitter genoemd, maar in vele gevallen ook de familiebetrekking tot de vorige bezitter. De elkaar chronologisch opvolgende aantekeningen brengen dikwijls meerdere generaties van een bepaalde familie in beeld. Ze bieden tevens de mogelijkheid de geschiedenis van het specifieke erve, perceel of recht te volgen; evenals veranderingen in de naamgeving.

Het leenstelsel heeft een ingewikkelde voorgeschiedenis die teruggaat tot in de vroege middeleeuwen. De leenheer gaf de lenen uit aan de leenman. Oorspronkelijk verleende de leenman aan de leenheer bepaalde diensten, bijvoorbeeld militaire hulp. Bovendien was de belening tijdelijk. Na overlijden van de leenman verviel het leen weer aan de leenheer. Geleidelijk aan - zeker na de middeleeuwen - werden de lenen erfelijk in de familie van de leenman, die ze zelfs kon verkopen. Toch bleef er een door het leenrecht geregelde verhouding tussen leenman en leenheer. Dit leenrecht bepaalde onder andere op welke wijze lenen van de ene op de andere leenman konden worden overgedragen; hetzij door vererving hetzij door verkoop. Hiervan is aantekening gehouden in de leenprotocollen.

Overijssel maakte tot 1528 deel uit van het bisdom Utrecht en werd ook wel het Oversticht genoemd. De bisschop was zowel geestelijk als wereldlijk heer. Na 1528 kwam de soevereiniteit over Overijssel aan de vorsten uit het Habsburgse Huis, eerst Karel V en later Philips II. Na de Opstand kwam die soevereiniteit tenslotte aan de Staten van Overijssel. Al deze soevereinen traden op als leenheer. In de leenkamer vond de administratie plaats van de overgang van het bezit van de lenen. De archieven van de leenkamers zijn bewaard gebleven in respectievelijk het Utrechts Archief voor de bisschoppelijke periode en in het Rijksarchief in Overijssel voor de periode 1528 - 1805. In 1805 is het leenstelsel afgeschaft.

Leenkamerarchief havezate Oosterhof te Rijssen

De havezate De Oosterhof was in de 14de eeuw in het bezit van de familie Van Thije. In 1475 werd zij gekocht door de familie Van Langen, om in de 17de eeuw te vererven aan de Van Ittersums. In 1900 kwam het goed in het bezit van de familie Coenen. Aan de havezate Oosterhof was een leenkamer verbonden, waarvan de lenen achterlenen waren van de provincie Overijssel. Deze werd na de afschaffing van het leenstelsel in 1798 opgeheven.

Erve Groot Mensin(c)k

De tienden groff en smal gaande uyt het erve Groot Mensinck gelegen tot Elsen.

22-7-1710.

Joan Heydentrick van Coeverden, heer van 't Weckdam.

20-2-1724.

Burgemeester en procurator Wolter Pothoff, als volmacht van Lamberta Anna van Coeverden, dochter van Joan Heydentrick van Coeverden.

25-10-1768.

Anna Margareta van Coeverden tot Wegdam, met Antoni Bosman als haar voogd, krijgt toestemming om bij testament over het leen te beschikken.

18-2-1769.

Anna Margareta van Coeverden tot Wegdam onder hulderschap van Willem Harmen van Broekhuysen, gelijk eertijds Lambertina Anna van Coeverden.29-9-1770.

Baron van Coeverden tot Wegdam en de freules van Broeckhuysen verkrijgen toestemming om over de geschillen, ontstaan uit de testamentaire bepalingen van hun tante, respectievelijk oudtante Anna Margareta van Coeverden, een compromis te sluiten.

12-5-1773.

Gerrit Mensink Janszn. te Elsen koopt de Mensink tiende grof en smal voor f 1500,- na opdracht door Jan Heidentrijk van Coeverden tot Wegdam.

20-6-1780.

Gerrit Mensink met de ledige hand.

Erve Kleyn Mensink

De tiendens groff en small gaande uyt het erve Kleyn Mensinck gelegen in de boerschap Elsen.

12-5-1719.

Warnerus Hoeffslach.

19-3-1743.

Arnold Jan Helmig na de dood van Werner Hoefslag.

20-8-1780.

Harmen Mensink, bouwman op het erve Groot Mensink, als gemachtigde van dr. A.J. Helmich, met de ledige hand.

13-10-1784.

Hermen Mensink, bouwman op het erve Groot Mensink, als gemachtigde van dr. Michael Helmich na de dood van zijn vader mr. Arnold Jan Helmich, gelijk het hem volgens de akte van scheiding en deling van 4-8-1781 tussen zijn moeder, broer en zuster is toegescheiden.

Trouwen, Nederduits Gereformeerd Zwolle 1741-1745

1741 d 17 Junii

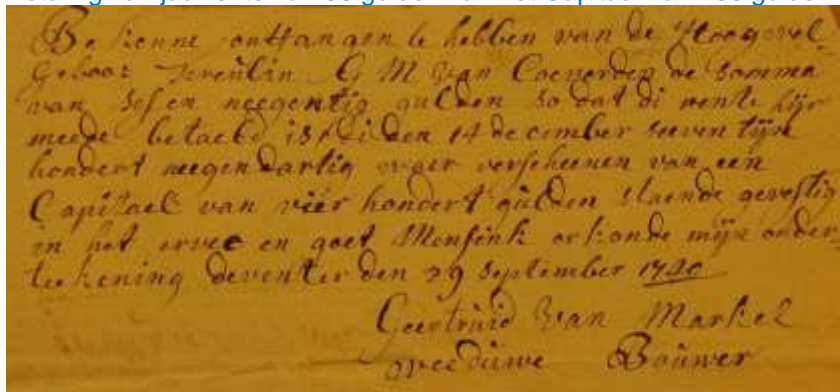
Arnold Jan Helmich j.m. in Goor, (geboren 31-01-1713 in Goor, overleden 5-9-1783 te Zwolle) met Elisabeth van Arnhem j.d. alhier, (gedoopt 10-09-1714 te Zwolle, overleden 14-07-1799 te Zwolle) de proclam: gaan mede te Goor

1741. den 3 Julii att. afgegeven om op t Raadhuis te trouwen mits aldaar vertoont wort dat de proclamatie tot Goor mede geschiet zijn.

29 september 1740

Betaling van jaarrente van 96 gulden van het Capitaal van 400 gulden staand op het Erve Mensink.

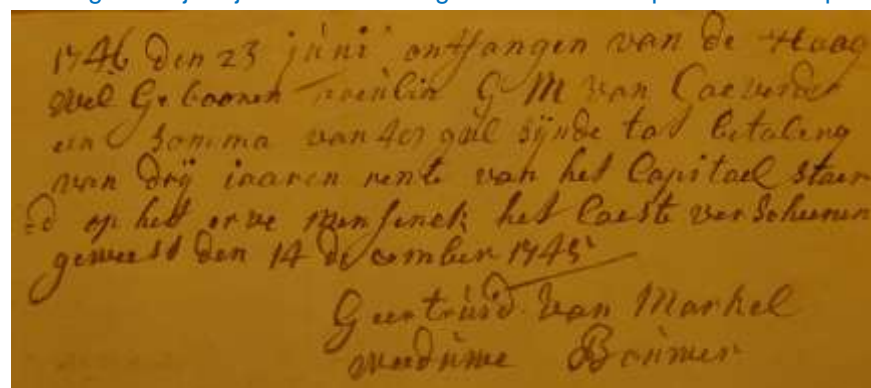

Be. konne ontfangen te hebben van de Haagse
Geloof Jurenlis G. M. van Caerndeg de somma
van sefen neegentig gulden so dat di rente sijn
mede betaelt is den 14 december suven tijt
hondert negen dertig vier verschuren van een
Capitaal van vier hondert gulden staende gevestig
in het erve en goet Mensink volgens mijn order
tekening deventer den 29 september 1740
Guotfrid van Marckel
medicijne Boijwer

(RAG 0521, inventarisnummer 201, Arnhem, Familiearchief van Broeckhuysen)

23 juni 1746

Betaling van 3 jaar jaarrente van 48 gulden van het Capitaal staand op het Erve Mensinck.

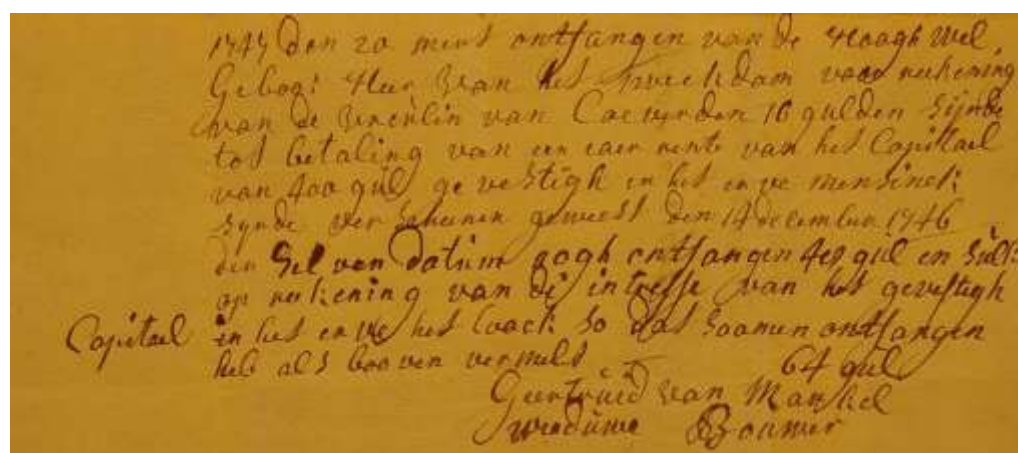

1746 Den 23 juni ontfangen van de Haag
wel Geloof Jurenlis G. M. van Caerndeg
en somma van 48 gul sijnde tot betaling
van drie jaaren rente van het Capitaal staen
de op het erve mensinck het laeste verschuren
gemaakt den 14 december 1745
Guotfrid van Marckel
medicijne Boijwer

(RAG 0521, inventarisnummer 201, Arnhem, Familiearchief van Broeckhuysen)

20 maart 1747

Betaling van een jaarrente over een Capitaal van vierhonderd gulden gevestigt in het Erve Mensinck.

1747 Den 20 maart ontfangen van de Haagse
Geloof: Haer van het Amstedam vooe rekening
van de Jurenlis van Caerndeg 16 gulden sijnde
tot betaling van een jaar rente van het Capitaal
van 400 gul gevestig in het erve mensinck
sijnde verschuren gemaakt den 14 december 1746
den Gul van datum goeg ontfangen 48 gul en sijnde
op rekening van di interesse van het gevestigh
Capitaal in het erve mensinck so dat soamen ontfangen
hele als booven vermeld 64 gul
Guotfrid van Marckel
medicijne Boijwer

(RAG 0521, inventarisnummer 201, Arnhem, Familiearchief van Broeckhuysen)

20 februari 1748

Den 20 februari 1748 heeft Jan mensink
met zijn vrouwe alijsa mensink mij
en mijn suster A. M. van Coeverden
ons het Capitaal desonke) betaeltje
meten de hondert guld) maar is ons nog
schuldig gebleven twaelf jaer intresse
vande hondert guld) en sjaers 4 guld
dat was samen an gell agtten vint
tig guld) maar ik en mijn suster
A. M. van Coeverden hebben het
gelaten voor feertig guld
J.M. van Coeverden
A. M. van Coeverden
7 dit is het maerk van Jan mensink
7 dit is het maerk van alijsa mensink

Jan Mensink en zijn vrouwe Alijda Mensink
betalen
De hondert gulden aan de zusters A.M. en
G.M. van Coeverden

(RAG 0521, inventarisnummer 214, Arnhem, Familiearchief van Broeckhuysen)

17 december 1753

Betaling van een jaarrente over een Capitaal van vijfhonderd gulden gevestigd in het Erve Mensinck.

ontfangen vande Hooghoudt Gebou: Traanlin
van Coeverden de somma van seventien guld
sijnde tot betaling van een iaer rente van een
Capitaal van veertigh hondert guld gevestigh
in het Erve het Kasek dat verstaanen den 25 jaeren
seventien hondert vijfen vijftich -- 86 --
als mede tot betaling van een iaer rente
van een Capitaal groot vijfhondert
guld gevestigh in het Erve mensinck
dat verstaanen was den 14 de December
seventien hondert drijen vijftigh sijnde 14 --
Geertius van Marschel
weerdinne Boerman

(RAG 0521, inventarisnummer 201, Arnhem, Familiearchief van Broeckhuysen)

1767 Hoofgeld

Register van het hoofgeld welke ingevolge resolutie van Ridderschap en Steeden van den 15 April 1767 door die ondergetekende als geswoorden naukeurig is opgemaakt na afgelegten eed van die personen die vermoogen zijn om hoofgeld te kunnen betalen neffens van die onvermogen en die het van den armen staat of Diaconie werkelijk trekkende.

ELSSSEN

Register ofte lijst over het middel van 't hoofgelt der Boerschap Elssen inhoudende de huisgesinnen en geldbare hoofden van en oover den jaere 1767 weder op nieuw ten effecte gebracht en geformeert den 7 Julius 1767.

Vermoogenden:

[Jan Mensink en vrouw, soon en dogter](#)

[Harmen \(Groot\) Mensink en vrouw en knegt](#)

NB Staat dit Groot in de oorspronkelijke tekst??? Of bijgevoegd

18 februari 1769 (genoemd Erve Groot Mensink in Elsen)

Anna Margareta van Coeverden tot Wegdam onder hulderschap van Willem Harmen van Broekhuysen, gelijk eertijds Lambertina Anna van Coeverden.

De tienden groff en smal gaande uyt het [erve Groot Mensink](#) gelegen tot Elsen.

Uit acte RAG Arnhem 0521inventarisnummer 201blijkt dat

Lambertina van Coeverden en Anna Margareta van Coeverden dochters zijn van wijlen de Hoog Wel

Geboren Heer (=HWGH) Joan van Heijdentriek van Coeverden en vrouw Margaretha Elisabeth van

Renssen in leven Heer en Vrouw van het Wegdam tesamen en ieder in het bijzonder met haar HWGH

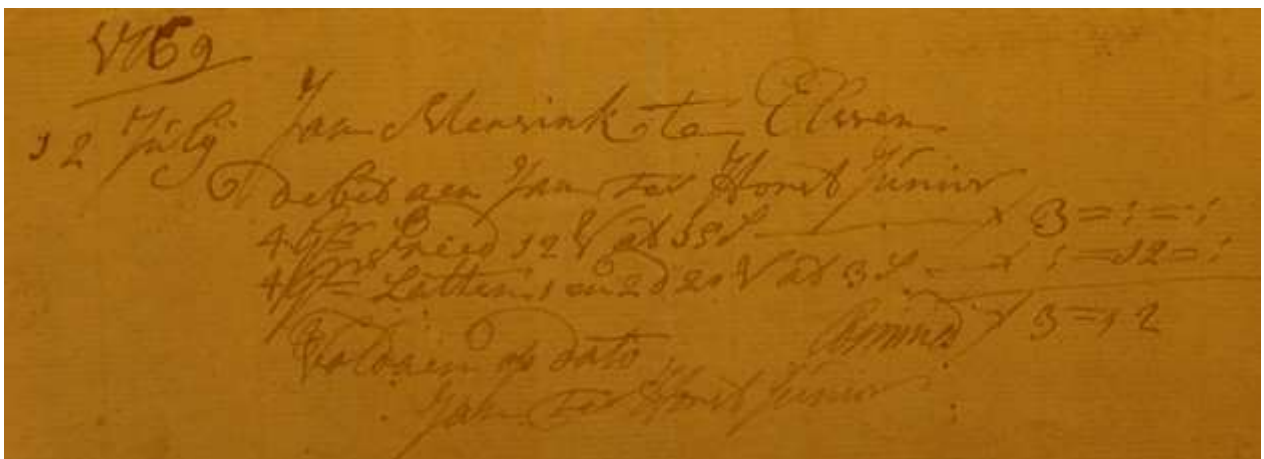
Broeder Arent Daniel van Coeverden, Heere van het Wegdam

(RAG 0521, inventarisnummer 214, Arnhem, Familiearchief van Broeckhuysen)

19 juli 1769

Kwitantie door [Jan Mensink](#) voldaan aan Jan ter Horst Junior (te Rijssen)

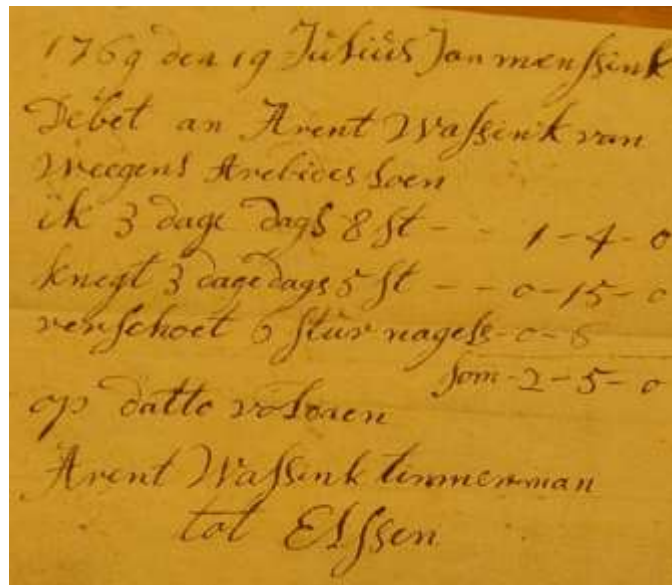

RAG 0521, inventarisnummer 215, Arnhem, Familiearchief van Broeckhuysen)

19 juli 1769

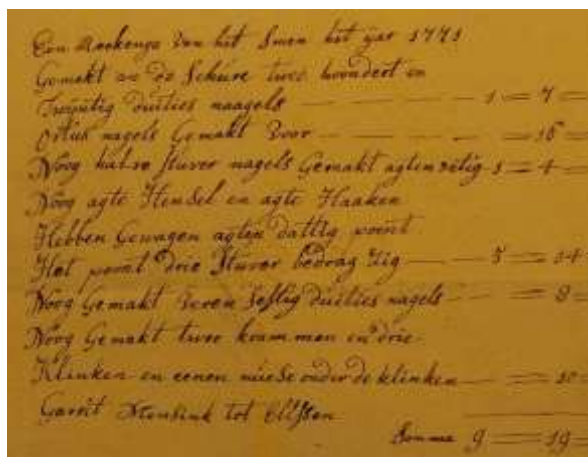
Betaling van Jan Mensink aan
Verschillende personen in Elsen
i.v.m. bouwactiviteiten.

1769 den 19 Julijns Jan mensink
Debet an Arent Wassenk van
Weggens Anbroes Soen
ik 3 dage Dags 8 st - - 1-4-0
knecht 3 dage dags 5 st - - 0-15-0
venschoet 6 stur nagels - - 0-8
som 2-5-0
op datte versoen
Arent Wassenk timmerman
tot Elssen.

RAG 0521, inventarisnummer 215, Arnhem, Familiearchief van Broeckhuysen)

1771

Een Rekening van het Jaer 1771
Gemaakt an de Schure twee hondert en
veertig duitsch nagels - - - - - 1-4-0
veertig nagels Gemaakt Voor - - - - - 18-0-0
Nog halve stur nagels Gemaakt agten veertig 1-4-0
Nog agte stur nagels en agte Haaken
Hebben Gevingen agten dattley vrent
Dat vrent drie stur nagels bedrag 18-0-0
Nog Gemaakt veeren veertig duitsch nagels - - - - - 8-0-0
Nog Gemaakt twee krommen en drie
Klinken en eenen niese onder de klinken - - - - - 10-0-0
Garrit Mensink tot Elssen
Somme 9-14-0

RAG 0521, inventarisnummer 215, Arnhem, Familiearchief van Broeckhuysen)
Garrit Mensink tekent dit en niet Jan Mensink !

17 mei 1773

Tewenter Den 17 Meij 1773

Van de Boer Mensink ontfangen
20 gulden

R. L. G. Van Broeckhuysen

RAG 0521, inventarisnummer 215, Arnhem, Familiearchief van Broeckhuysen)

5 november 1773

Verkoop boerderij Mensink en andere zaken

De Respective Eigenaars van een meentel 20 Morgen 50 Schakel en 6 November 1773 het Meentel ten eenen voeten
 van een groot meentel van den Jaarlot Jahrick in den Denneboom publice te doen en laten en vasten en open te
 doen den 19 de Maand November 1773 weeten kunnen hoe in den Denneboom te den Jaarlot Jahrick het Meentel om
 te doen. Te maect en publike verdinge te verkoopen en wel op folgende Conditien die op den dag der inzet en op den
 den dag der inzet toe hier vaker bepaelt sullen worden vercoopen en ester iemand heereig dinge delteke weder te doen
 van den Jaarlot vercoopen op die linge Vercooping by Deconincen in by den Jaarlot Jahrick in den Denneboom binnen heere
 en mede het Jaarlot by Peck te Lintelle in den Engel dier de linge van die voortaan dagelike Waren d'ijde de Vercooping
 te ingevende Jaarloten

1ste Het Alondiale Erve genaemt Meensink gelegen inde Burchschap Ellen gericht kedingen met deltelike hooz en lage
 Landen met grachten behyngende te de Hand van de Boer of Mejer getrouwt word, Lallede met van de den ingevende
 worden geveert door den Boerman of Mejer?

2de Het 4de en Alondiale plaatsen het knuppel genaemt mede inde Burchschap Ellen gericht kedingen gelegen met deltelike
 hooz en lage Landen met behyngende behyngende (Gede hier by een eigen tuof veentek te de Hand van de Mejer in
 te getrouwt word lallede. Vercoopinge geveert worden door den Boerman of Mejer

3de Het Alondiale plaatsen genaemt Burchschap gelegen ester het behalt d'ijde van Hatten Burchschap. Vercoopinge te de linge
 Mejer het hand in part getrouwt, behorende het getrouwt van den den Mejer het agter niet langer behalt gelaten
 te worden te de part van den het land d'ijde en op de Conditien vercoopinge lallede Vercoopinge geveert worden door den
 Boerman of Mejer

4de Te de alle in de linge lallede daer land het Hachen Hache en het her doken genaemt gelegen inde Hoordische Sch.

5de Het Alondiale Sub land het Poekeslag genaemt gelegen in het Hoekamer broek

6de Te de Alondiale Sub land het eerste 2/3 part agter in geveert en het tweede en behyngende land en veld grond
 gelegen voor lallede

7de Het halve Alondiale Erve geveert lallede inde Burchschap Hache gericht kedingen

Alle dese voorboeren Landen en geveert sullen worden verkocht met hooz vaden en vaden in Lallede en lallede
 regien in geveert lallede te de lallede Boeder by Conditien te doen te lallede dese drie agter een volgende lallede
 en wel by den 17-20-31 October eerst komende worden gepubliceert en geveert den

den eenen Segt den anderen voort

RAG 0521, inventarisnummer 215, Arnhem, Familiearchief van Broeckhuysen)

Op 5 november wordt de Alondiale (=vrije goederen) Erve Mensink ingezet (1° kavel) en de verkoop is op 19 november bij den Denneboom te Goor. Op de zondagen van 17, 24 en 31 oktober 1773 wordt deze inzet en verkoop gepubliceerd: "den eenen Segt den anderen voort"

10mo
 onnaad
 roefte 10-11-11
 jlag 1-10-11
 armen 1-11-11
 aannijer 1-11-11
 33-10-

Een Erve het mensink genaamt en thvint
 den Boer van mensink ligt voort gelegen in
 de Boerschap tusschen fonges Redingen met alle roef
 ab ende oepentijn waten en las den raad en
 oprawot roef en gongtig hied en hoge en fage
 Lande riep en alle desse als getimmer soo daar
 op staet met waempe en gelyk yan
 mensink te sparis gelyk sines d'alloवाद
 dog het geheele Erve hiedlaar op Vorders
 nog beschaart met een jaor by ksen ufgang
 van twee schepel rogge aen den d'elkant
 van Dyssery dence in den Vop 17-11-

17-11-11
 15-11-11
 2-11-11-31-11

- bestaande anders in de volgende Landere
- 1mo Lange stukken land by de kanderen in den Esch
gelegen genaamt de aorst en agterste Boer
gelegen tusschen Blumers en Rubbers hare Landere
voor haar beiden groot 16 Schepel
  - 2do Een stuk Land in den Esch agter de
Sint Kamp tusschen Assink en Wassink 4 Schepel
  - 3do Een stuk genaamt den ruffalengelen
in den Esch tusschen Jones en Woldink 4 Schepel
  - 4do Dne stukken land als naast eltkanden
in de Brake in den Esch schuereke
met einde na het velt groot onafhaer 12 Schepel
  - 5do Een stuk genaamt den ruffalengelen
naast vordere van dne stukken groot 12 Schepel
  - 6do Een stuk in den Esch genaamt den
Brenberg gelegen tusschen Assink en
de grotte onafhaer 8 Schepel
  - 7mo Een stuk genaamt avor Mgenink
tusschen Assink en Wassink groot 4 Schepel
  - 8mo Een stuk agter fenderink kamp
tusschen Assink en Wassink groot 6 Schepel
- Hoor Landen 66 Schepel

- 1mo Vier dagwerk onraet sonders aen de gemeente
- 2do Een dagwerk tusschen Wassink en Scholen
- 3do Dne dagwerken tusschen foykes en de Entere
gemeente den Bouwman van Mensink
de alle par les

RAG 0521, inventarisnummer 215, Arnhem, Familiearchief van Broeckhuysen)

Een Twents schepel herenmaat = 62,5 Rijnlandse roede = circa 887 m²
 66 schepel is ongeveer 5,8 ha

De opbrengst van de verkoop:

By vast oppemen der borden de hoogste in
bevonden by Carel Hendt Jansen 3050 - 11 - 11
Door Tobias van Ommen gekou 100 - 11 - 11
gehooft bod. . . . . 3500 - 11 - 11
Door Klaas Broodt. . . . . 200 - 11 - 11
Door de Heer Van Wegdamff gemint - 3730 - 11 - 11

RAG 0521, inventarisnummer 215, Arnhem, Familiearchief van Broeckhuysen)

23 november 1773

Lijst van bedragen i.v.m. het herstellen van de afgebrande schuur:

Rekening van betaalt Verschot door Jan
Mensink a. Elsingedaan alles volgens
quittantien, na het afbranden van zijn
Schure, en weer aancoep van een Huis
betaalt in de jaren 1770-1771 en 1772 als volgt

Het oude gekoofte huis bedraagt	f 102-0-0
Voor licent betaalt	f 9-0-0
Aan Herren rohane, als timmerman	f 16-16-0
an Hanterman voor latten	f 13-2-
An Jan ter Horst voor dito latten, Greynen, en Kiren planken	f 14-11-0
An den Heere van Oosterhoff voor geleverde pannen	f 46-16-0
an Jan Van den Berg als timmerman van 't huis	f 22-0-0
nog an den Zelfven voor arbeidsloon	6-0-0
An Anth ^o van Dijk, voor nagels	f 5-19-0
	<hr/> 316-4-0

hier volgt het reken van Verschot, door
Gen. mensinks gedaan

ten J. 1700. Na laaren om een oudt huis
te kopen uitgeschoten — f 0 — 34 — 0
Drie dage na het Münsterland
geweest, in Eten en drinken vert. f 3 — 5 — 0
Na Enschede geweest daar
moeten verteren — — — — f 0 — 30 — 0
Na het Münsterland geweest
heen afbreken zes dage met
Drie daghuersers, daags ses st^{de}
bedragt zig — — — — f 4 — 30 — 0
an twee timmerlied. betaalt f 3 — 0 — 0
Inags de Wagens' verteert — f 0 — 7 — 0
an een Nijen graven betaalt
voor tolle — — — — f 2 — 3 — 0
tot Maxberge verteert in het
heen en weer komen — f 3 — 12 — 0
te Maxberge an de kommissaris
betaalt — — — — f 4 — 9 — 0
by het wegdam tol betaalt f 2 — 3 — 0
tot goor van de passpoort beta. f 0 — 6 — 0
Een halve tonne bier van
Ryssen ghaabt kosten — f 2 — 10 — 0
34 — 8 — 0

ook twee kanne jannever	/ 2 — 0 — 0
an kookspiede uit de Winkel ghaalt	
Daar voor betaalt	/ 2 — 3 — 0
Doen de schure is gerigtet	
hebbe een tonne bier ghaalt	
Daar voor betaalt	/ 5 — 0 — 0
ook vier kanne jannever	/ 4 — 0 — 0
	13 — 3 — 0
	34 — 5 — 0
	316 — 4 — 0
samen	/ 363 — 12 — 0

Deze voldoen en
 geliquideert
 Het Haagts Boek Vande Boer
 Meester den 23 November 1773

1756

De gebroeders [Hendrik en Albert Mensink](#) laten hun testament opmaken. Zij testeren tot enige en universele erfgenaam aan hun nichte [Hermina Huyskes en haar echtgenoot Harmen Letink](#). Dit echtpaar is in 1750 op erve Mensink komen wonen.

In maart 1756 is [Harmken Mensink](#), de zus van Hendrik en Albert, overleden

Later in het jaar 1756 is ook Albert Mensink overleden, want dan geeft zijn broer Hendrik aan van hem geerft te hebben.

(RAG 0521, Arnhem, Familiearchief van Broeckhuysen)

1762

Hermina Gerritsen Huiskes is overleden en de weduwnaar Harmen Letink(Mensink) zal hertrouwen met Hendrijne Bijsterman.

Harmen Letink noemt zich Harmen Mensink naar de boerderij Mensink.

(RAG 0521, Arnhem, Familiearchief van Broeckhuysen)

1767 juli 17

(RAG 0521, inventarisnummer 215 Arnhem, Familiearchief van Broeckhuysen)

1773

Publieke verkoop in den Dennenboom te Goor van het aloude erve Mensinck in de boerschap Elsen, gericht Kedingen. Het erve is eigendom van Van Coeverden.

De pachter Jan Mensink Janszn en huisvrouw Diene Effink kopen het erve voor

fl. 3700 van de Vrouwe Douariere van Broekhuysen. Jan Mensink en Diene Effink lenen het

voornoemde bedrag van Gerrit Kosters Egbertszn te Almelo.

(RAG 0521, Arnhem, Familiearchief van Broeckhuysen)

1783

Jan Mensink verkoopt zijn boerderij weer en wel aan J.R. van Lennep, incl. de halve Ribbersmate, voor fl. 3000,00

Ook wordt er een maagscheiding opgemaakt na het overlijden van Frerikdina Effink.

Weduwnaar Jan Mensink zal hertrouwen met Fenneken Letink.

(RAG 0521, Arnhem, Familiearchief van Broeckhuysen)

Circa 1785 Lijst van Goedsheeren en Eygengeërfdens in de Buurschappen Markel, Stokkum, Herike, Elsen en Karspel Goor.

Goedsheren en eigengeërfden waren bewoners van die boerderijen welke van oudsher stemrecht hadden bij de markevergaderingen. Hier kon men een hele of een halve stem hebben.

In de lijst staan vermeld de erfnamen en de eigenaren, waarbij EZ betekent Eigen Zelfs.

Elsen:

[Jan Mensink: EZ \(=Eigen Zelfs\)](#)

[Harm Mensink: Dr. Helmig](#)

Wolterink Dr. Helmig

Dr. Helmig dus 2 bezittingen in Elsen

1791

Jan Mensink overlijdt en weduwe Fenneke Letink zal hertrouwen met Jan Wittens.

Jan Witten noemt zich later Jan Mensink.

1792

Jan Witten (Mensink) en zijn vrouw Fenneken Letink lenen fl.300,00 van de J.R. van Lennep.

1795 Volkstelling.

Deze eerste landelijke volkstelling in Nederland is gehouden, met het doel te bepalen hoeveel vertegenwoordigers elke provincie naar de Nationale Vergadering in Den Haag mocht afvaardigen. In totaal werden er ruim 134.000 Overijsselaars geteld.

Elsen:

Telling van alle menschen in de Boerschap Elssen, Gerigts Kedingen, Rijssense Quartieren, door de ondergetekende volgens anstelling van de municipaliteit luden en verwalt. Rigter gedaen tusschen den 21 en 31 october 1795.

Namen en toenames van de hoofden - Namen der persoonen die de opgave - Getal der menschen der huisgesinnen met derzelve bedrijf - in de huisgesinnen gedaen hebben

Gerrit Mensink en zijn vrouw Anneken - Gerrit Mensink - 6
een smit

Jan Mensink en zijn vrouw Fenneken - Jan Mensink zijn vrouw - 9
Lietink, een boer en boerin

Jan Mensink en zijn vrouw Hermine - Jan Mensink - 9
Aalbrink, een boer en boerin

Gerrit Effink en zijn vrouw Hermine Mensink – Gerrit Effink - 8
een boer en boerin

Totaal 101 huisgezinnen en 554 perzoonen in Elsen.

1800 Telling hoornvee.

Door schouten en richters opgegeven aantal hoornvee i.v.m. een te storten bijdrage in het "Fonds tot voorkoming van de runderpest".

Lijst der beesten onder het Land Gerigte van Kedingen volgens publicatie van het uitvoerend bewind der Bataafsche Republicq van den 26 December 1799 in opgevolgde resolutie van de commissie tot de administratie der financiën van het voormalig gewest Overijssel van den 12 Febr. 1800 geteld.

In de 1e kolom het aantal beesten oud boven de 2 jaar en in de 2e kolom onder de 2 jaar.

Elsen

Jan Mensink: 3 beesten boven de 2 jaar en 2 beesten onder de 2 jaar

Harmen Mensink: 4 beesten boven de 2 jaar en 3 beesten onder de 2 jaar

1811 Veetelling.

Telling van paarden, schaapen en hoornvee in de Gemeente van Kedingen van 20 April 1811.

Boerschap E L S E N

1. Springhengsten
2. Andere Hengsten
3. Ruinen
4. Veulen Merrien
5. Andere Merrien
6. Hengste Veulens
7. Merrie Veulens
8. Rammen
9. Homels of gesneden rammen
10. Ooyen
11. Lammen
12. Stieren
13. Ossen
14. Koeijen
15. Vaarsen
16. Kalveren

G. Mensink: 1x Andere Merrien en 3 koeien en 1 kalf

J. Mensink: 1x Andere Merrien, 1x Merrie Veulen, 30xGesneden rammen, 20xOoyen, 5xKoeien,

2xVaarsen en 1x Kalf

[J. Mensink Hzn.](#) 2xAndere Merrien, 2xMerrie Veulens, 32xgesneden rammen, 37xooyen, 4xlammen, 4x koeijen, 4xvaarsen en 4xKalveren

1808

De weduwe van J.R. van Lennep verkoopt het erve **Klein Mensink** aan Berend Jan ter Horst te Rijssen voor fl. 2200,00

1811 Staten van de bevolking van Kedingen met (de eerste) huisnrs.

Elsen:

[302 G. Mensink](#)

[304 Jan Mensink Hz.](#)

[306 B. Ribbert](#)

[307 Jan Bloemers](#)

1811

Jan Mensink en Harmina Aalbrink kopen het door hen bewoonde erve **Groot Mensink** met de daarbij behorende landerijen van Michiel Helmich en zij lenen daarvoor fl 2500,00 van Jan ter Horst uit Rijssen.

1812. Lijst stemgerechtigden.

In 1811 werd het Franse kiesstelsel in Overijssel ingevoerd. Stemgerechtigd waren de mannelijke inwoners van 21 jaar en ouder, die hun burgerrecht verworven hadden en zich hadden laten inschrijven in de burgerregisters, ook wel registres civiques genoemd.

(Nb. in dit register staan geboorte jaren/doopdata vermeld die echter soms afwijken van de data in de doopboeken)

adjoine maire = wethouder

bergier = schaapherder

boulangier = bakker

cabaretier = tapper

charpentier = timmerman

cordonnier = schoenmaker

courrier = bode

journalier = dagloner

laboureur = landbouwer

maitre d' école = schoolmeester

marchand = koopman

marechal = hoefsmid

meunier = molenaar

ministre du culte reforme = geref. dominee

officier etraits = gepens. officier

rentier = rentenier

sabottier = klompenmaker

tailleur = kleermaker

ti(e)sserand = wever

tonnelier = kuiper

[Mensink Gerrit](#) - marechal -1739

[Mensink Gerrit](#) - marechal -1777

[Mensink Jan](#) - laboureur -1759

[Mensink Albert](#) - laboureur - 1782

[Mensink Hermannus](#) - laboureur - 1788

1835

Gerrit Hendrik ter Horst Gzn is eigenaar van Klein Mensink

Informatie over Willem van Ittersum tot den Oosterhof te Rijssen

Willem van Ittersum tot den Oosterhof

Geboren gedoopt Den Haag 30 dec 1707

gecommiteerde Generaliteitskamer 1749, raad van de
admiraliteit van Friesland 1753, gedeputeerde in Staten van
Overijssel

1737 op de leeftijd van 29: Geboorte van zoon: F.A. van
Ittersum tot den Oosterhof, 4 mei 1737

1745 op de leeftijd van 37 jaar, Geboorte van zoon: Jhr
Jasper Gerrit van Ittersum, Heer van Relaeer
Huis de Oosterhof, Rijssen

25 mrt 1745

page aan het hof van de Prins van Nassau-Weiburg / militair
laatst lt kolonel/lid Ridderschap Overijssel/gedeput staten
Overijssel

1754 Op de leeftijd van 46 jaar overlijdt zijn echtgenote:
Margreta Isabella van den Capelle, Geboren te Nijmegen op
28 mrt 1714, Overleden Huize den Oosterhof op 13 jul 1754
1779 Op de leeftijd van 71 jaar overlijdt Willem van Ittersum
op Huis de Oosterhof te Rijssen
Op 4 juni 1779

Van internet:

Wat zijn leengoederen en waarom zijn ze belangrijk? door Frans Scholten

Het begrijpen van het leenstelsel

De begrippen leengoed, leenman, leenheer en belening zijn moeilijk te doorgronden. Toch heeft het leenstelsel tot 1795 een grote rol gespeeld in de geschiedenis van Twente. Van alle streken in Nederland bleef het leenstelsel in Twente het langst in zijn zuiverste vorm bestaan. Helaas hebben sommigen een verkeerd beeld van de aard van dit leenstelsel, waardoor onnodige fouten worden gemaakt en belangrijke gegevens uit leenprotocollen verkeerd worden begrepen.

Kern van het leenstelsel

Zoals in de geschiedenisboeken te lezen is, is de kern van het leenstelsel dat een leenman altijd bezitter van het leengoed (erf, akker, tiende) bleef. Als het leengoed een boerderij was, ontving de leenman de jaarlijkse pacht van

de boer op zijn erf, hoefde daar niets van af te dragen aan de - hoger geplaatste - leenheer en was dus "eigenaar onder voorwaarden", een positie die dicht bij een gewone eigenaar zoals wij die kennen kwam.

Wat waren echter die voorwaarden? Die kwamen voort uit de aard van het leenstelsel, dat gericht was op het uitoefenen van militaire macht, niet op economisch beheer of een zo efficiënt mogelijk gebruik van agrarische grond en middelen. Het leenstelsel in de vroege Middeleeuwen was gebaseerd op militaire noodzaak.

Oorsprong van het leenstelsel (feodale stelsel)

In de vroege Middeleeuwen, in een tijd dat er vrijwel geen centraal gezag was, gedroegen sommige adellijke "heren" zich als roofridders. Zij eigenden zich bezittingen van anderen toe, als ze kans zagen dit ongestraft te doen. De zwakkeren, de lage adel, sloten zich daarom aaneen, onder bescherming van een machtiger adellijk persoon, de leenheer. De leenmannen verplichtten zich tot onderlinge militaire en politieke steun en tot steun aan de leenheer. De leenmannen droegen daarbij hun bezittingen als onderpand op aan die leenheer (dit werd opdracht genoemd) en werden daarmee onmiddellijk weer beleend, want dat was de voorwaarde.

Op die manier werden "vrij eigen" goederen (allodiale goederen) gefeodaliseerd, dus tot leengoed gemaakt. Voor 1795 waren er dus allodiale bezittingen (vrij eigen bezittingen zoals wij die ook kennen) en daarnaast leengoederen.

De leenmannen moesten 1 keer in hun leven, bij de belening, een "heergewaad" betalen, letterlijk een kledingstuk dat in het "heer" (leger) kon worden gebruikt om te vechten, dus een harnas, eventueel met paard. Ook moest een eed van trouw aan de leenheer worden gezworen, de leeneed.

Kosten van de belening

Wat kostte nu zo'n heergewaad na circa 1600 ongeveer? Het ging om 5 mark of een vergelijkbaar bedrag, in de orde van 10 tot 30 gulden of zo, slechts 1x in je leven. Daarmee kon je dus met een erf dat bijvoorbeeld 3000 gl. waard was of met meerdere erven tegelijk beleend worden! Er was dus geen verband tussen de waarde van het leengoed en de kosten van de belening, het heergewaad. De vechtkunst van de leenman en zijn trouw vormden binnen het leenstelsel dan ook de eigenlijke waarde voor de leenheer. De lager geplaatste leenman plukte de economische vruchten van zijn leengoed en de leenheer de militaire vruchten van het leenstelsel. Hoe kwam een leenman dan aan het recht om beleend te worden voor slechts een laag bedrag aan heergewaad? Heel eenvoudig, hij erfde of kocht het leengoed van de vorige leenman (zie hieronder).

Onderlinge militaire ondersteuning

Als een leenman met een machtige roofridder in conflict kwam, hielpen de leenheer en diens andere leenmannen hem, volgens contract. Als de leenheer in oorlog raakte met een andere machtige leenheer, riepen beiden hun leenmannen op, die met hun wapens tegen elkaar moesten vechten. Het recht van de sterkste speelde vaak een belangrijke rol.

Niet komen opdagen was er niet bij, want dan raakte de leenman zijn

leengoederen kwijt en werd iemand anders ermee beleend. Het was dus niet zo dat de leenheer in geval van een ontrouwe leenman diens leengoederen voor eigen gebruik in beslag nam. Er MOEST PERSE een nieuwe leenman mee beleend worden, die hopelijk wel trouw was aan de leenheer. Het leenstelsel was dus een efficiënt militair machtsmiddel.

Andere voorwaarden aan de leenman

Wat hielden de oorspronkelijke voorwaarden voor belening nog meer in, behalve trouw aan de leenheer? De beleende moest een "eervol" beroep hebben en mocht dus geen boer zijn, want dat was een niet-vrij persoon, in Twente meestal een horige, vaak ongeletterd en beslist onge oefend in de strijd met wapens. Als de beleende persoon of instantie een priester, kloosterorde, invalide, minderjarige of vrouw was, kon men niet verwachten dat die ten strijde trokken. In zo'n geval moest een andere mannelijke leenman plaatsvervanger (hulder) zijn, de leeneed doen en in geval van oorlog zelf ten strijde trekken, in plaats van de eigenlijke beleende!

Het leengoed kon alleen met toestemming van de leenheer met een hypotheek belast worden of op de erfgenaam van de leenman vererfd worden. Zo'n erfgenaam moest op zijn beurt worden beleend, maar slechts 1 keer in diens leven, omdat het om een persoonlijke eed van trouw ging. Men kan zich ook voorstellen dat er overleg nodig was en afspraken gemaakt moesten worden als een leenman wilde trouwen met de dochter van een leenman die onder een vijandige leenheer diende. De militaire positie van de leenheer mocht namelijk niet verzwakt worden. Toestemming voor redelijke verzoeken werd vaak wel verleend, maar dit bracht extra moeite en enige kosten met zich mee.

Verkoop van leengoederen

Leengoederen konden ook verkocht worden, maar alleen met toestemming van de leenheer. De nieuwe eigenaar moest namelijk ook leenman worden en trouw zijn aan de leenheer. De nieuwe leenman moest ook een vrij en aanzienlijk persoon zijn, gerechtigd en in staat om te vechten, net als de vorige leenman, de verkoper. De koper mocht ook geen leenman van een vijandige leenheer zijn, want dan zou hij mogelijk niet goed vechten door een belangenconflict.

Verwatering van het leenstelsel

Dit bovenstaande gold voor de vroege Middeleeuwen, toen het leenstelsel volop in bloei was. In de late Middeleeuwen verwaterde het leenstelsel. Deze ontwikkeling ging gelijk op met de groeiende macht van de centrale overheid. Ook rijke kooplieden in de steden konden toen leenman worden, hoewel ze misschien nog nooit een wapen hadden vastgehouden. Boeren konden echter nog niet beleend worden. Nog later, vooral na 1750, speelden de oorspronkelijk strenge voorwaarden helemaal geen rol meer en konden zelfs boeren beleend worden met hun eigen erf, als ze dat van de vorige eigenaar (de vorige leenman) hadden gekocht. Omdat hun erf nu eenmaal een leengoed was en bleef, moesten die boeren wel leenman worden, totdat het leenstelsel werd afgeschaft.

Leengoederen zijn pas rond 1795 afgeschaft en behielden dus hun aard tot

ver na de Middeleeuwen, hoewel dat eigenlijk nergens meer toe diende. De centrale overheid had weer alle macht in handen en het leenstelsel was overbodig geworden, maar bleef toch nog bestaan, tenminste in Twente.

Eindfase van het leenstelsel

In die eindfase hadden "bescherming door de leenheer" en de "eed van trouw aan de leenheer" geen enkele betekenis meer voor de leenman. De waarde van die "militaire bescherming" was tot nul gereduceerd, zodat alleen de economische waarde van het leengoed zelf, als onroerend goed, overbleef. Het leenstelsel is dan ook zonder enige vergoeding voor de leenheren afgeschaft, en terecht. Wat van de leengoederen overbleef waren gewone "vrij eigen, allodiale" eigendommen, waar de vroegere leenmannen volledig vrij over konden beschikken.

Dit stond in sterke tegenstelling tot bijvoorbeeld de tienden en de horigheid, die in Twente aan het eind van de 18e eeuw nog veel voorkwamen en waarmee wel degelijk grote economische waarde samenhang. Alle met tienden en horigheid samenhangende rechten moesten wel degelijk met geld worden (af-)gekocht.

Belang van de leenprotocollen

Waarom zijn leengoederen dan van belang? Omdat er zoveel bronnen over zijn, die nuttig en nodig zijn om de geschiedenis van Twente beter te leren kennen en begrijpen.